

Олександр Рудковський (м. Пирятин)

Голова ГО «Пирятинське районне історико-краєзнавче товариство»,
головний зберігач Пирятинського
краєзнавчого музею
E-mail: rudkovskiyaa@meta.ua

Вперед в минуле за покликом душі (до 70-річчя Валерія Володимировича Квача)

«А чи знаєте Ви Пирятин ?...»

*Пирятин по річці Удай повітове містечко
Полтавської губернії під 50° 4' 32'' широти, в
ньому 5700 мешканців, 5 церков, 27 вітряних
млинів і чотири ярмарки...»*

Так починається історичний роман «Чайковський» класика української літератури, уродження Приудайщини – Євгена Павловича Гребінки, якого по праву можна назвати першим істориком Пирятинщини.

Багато що змінилося в житті цього тихого провінційного містечка і прилеглих до нього населених пунктів за майже 200 років з того часу, коли писалися вищенаведені рядки. Та незмінним залишилось головне – люди, які живуть на успадкованій від діда-прадіда землі. Як і герої роману Є.П. Гребінки, вони твердо стояли і стоять на обороні свого краю, з безпафосною гордістю люблять його і гартують це почуття в щоденній праці та шанобливому ставленні до минулого, усвідомлюючи, що воно має нерозривний зв'язок із сьогоденням, а від так впливає і на формування обрисів майбутнього. Про одного з пирятинців, Валерія Володимировича Квача, найстаршого за віком краєзнавця на теренах нашої громади, який невтомно дбає про те, щоб була повноводною ріка крайової пам'яті і щоб молоде покоління давало вагому за змістом відповідь на запитання: «А чи знаєте Ви історію рідного краю?» і піде мова далі.

У червні 2023 року Валерію Квачу виповнилось 70 років, з яких він, з його слів, 55 – вірно і безперервно служить краєзнавчій справі. Не один раз у колі членів краєзнавчого товариства згадував про те, як сусід по квартирі, один з ініціаторів створення в Пирятині Полтавської області краєзнавчого музею, Михайло Васильович Мельниченко взяв його, семикласника, на засідання робочої групи, яка займалася формуванням експозиції у відведеній під музей будівлі на центральній вулиці міста. Вчитель історії Анатолій Андрійович Святогор, майбут-

ній директор музею, дозволив йому потримати в руках деякі експонати, які розкладали в вітринах, і те хвилювання, з яким він доторкався до них, залишилося живим почуттям на все життя. В перші дні листопада 1967 року відбулося офіційне відкриття музею. І серед дорослих мужів «як неофіт, допущений до участі в сакральному дійстві», стояв хлопчик, який ще не розумів, що в ті хвилини вирішувалась його життєва доля. Йдучи додому, твердо вирішив створити і свій домашній музей. Так на все життя поринув у світ книг, колекціонування і музейної роботи.

Валерій Квач. 1970-ті роки

Швидко злетіли шкільні роки, ще швидше студентські. Випускнику філософського факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка запропонували на вибір місце молодшого наукового працівника на кафедрі марксистсько-ленінської філософії Краматорського педагогічного інституту, або таку ж посаду в Музеї історії релігії та атеїзму в Почаєві, в якому планувалось створення нової експозиції.

Підготовка виставки
«Сакральне мистецтво». м. Почаїв 1977 р.

19 серпня 1976 року в трудовій книжці Валерія Володимировича з'явився запис «Зарахований в штат Почаївського музею історії релігії та атеїзму на посаду молодшого наукового працівника експозиційного відділу». Через декілька років з'явився черговий запис про призначення на посаду старшого наукового працівника, ще пізніше – завідуючого експозиційним відділом, а з 1984 року заступником директора музею з наукової роботи. Між цими записами були стажування в Львівських та Ленінградських музеях, Державному музеї-заповіднику «Києво-Печерська лавра», лекторська робота на агітпоїздах ЦК ВЛКСМ.

Але те, що завжди з особливим задоволенням згадує Валерій Володимирович, то це ті музеї, яким він дав путівку в життя як автор тематико-експозиційних планів та безпосередній керівник експозиційних робіт. У тій же трудовій книжці є подяки за створення краєзнавчих музеїв у місті Радивиліві (у 1940-1993 рр. – Червоноармійськ Рівненської області), в селі Теслуги (Червоноармійського району Рівненської області), в селі Геновичі (Бережанського району Тернопільської області), в селі Залісці (Збаразького району Тернопільської області), в селі

Білокриниця (Кременецького району Тернопільської області). Паралельно з цією практичною музейною роботою публікує в місцевій та обласній пресі статті на історичні теми і свої ... вірші.

В.В. Квач. м. Кременець.
Друга половина 1970-х років.

Започаткована Валерієм Володимировичем серія публікацій про відомих людей Почаєва була продовжена його дружиною – Ритою Сергіївною. Завдяки її зусиллям побачила світ книга під назвою «Світочі Почаєва» в 2011 році.

"Ніколи друзі Вас не забуваю,
запрошую на дружню чашку чаю".
м. Почаїв, 1984 р.

Не поривав Валерій Квач зв'язки і з рідним краєм. Коли приїздив в рідне місто Пирятин до батьків на літній відпочинок – знаходив час забігти в редакцію районної газети і віддати до друку декілька своїх віршів. Так і народився поетичний лірико-філософський цикл «Пирятинське літо».

Після 1991 року в нелегкі часи становлення Української Держави, життєві обставини склалися так, що йому довелося довгий час працювати за кордоном, і нарешті, в 2002 році він повернувся в рідний Пирятин. Ця подія знайшла відлуння в одному із своїх віршів:

*«...Падають в серпні зорі,
Небо душу відкрило своєю,
Зачарований і щасливий
на порозі батьківським стою».*

Повернення в рідне місто стало новим етапом у його житті, а робота на посаді начальника відділу внутрішньої політики та зв'язків із засобами масової інформації, політичними партіями та громадськими організаціями Пирятинської райдержадміністрації, дала можливість відчутно підтримати і активізувати краєзнавчий рух у регіоні. Він органічно влився в колектив «Пирятинського районного історико-краєзнавчого товариства» (створене в 2002 році автором цієї публікації) і об'єднав старше покоління краєзнавців з молодим крилом товариства, що в подальші роки дало свої плідні результати.

Однією з перших втілених у життя ідей В. Квача було створення виставки «Рідкісні книги та стародруки з приватних колекцій пирятинців». Пам'ятається, що в каталог першої виставки увійшло 145 найменувань книг, а на сьогодні цей список збільшився в декілька разів і його прикрашає солідна підбірка стародруків (книги видання до 1850 року) в кількості 32 книги.

Важливим було й те, що кожна така виставка закінчувалась подарунковою акцією Пирятинському краєзнавчому музею, який теж вже має достатнє солідне книжкове зібрання. Як показали останні виставки, колективна колекція набула ту якість, яка дозволяє поставити питання про створення «Музею книги», або окремого розділу в діючій експозиції місцевого краєзнавчого музею. Колекціонери-бібліофіли готові подарувати це зібрання рідному місту за умови, що буде знайдено приміщення для реалізації цього проекту. Ця думка неодноразово озвучувалась у владних кабінетах і залишається

надіятись, що пропозиція краєзнавців буде дієво підтримана і музей отримає обіцяне додаткове приміщення.

Валерій Володимирович разом із головою районної ради ветеранів Богданом Васильовичем Дубецьким стояв у витоків туристичного клубу «Пілігрим», який функціонував упродовж 2005-2014 років. За створеною ними програмою «Єднання Сходу і Заходу» більше 500 пирятинців мали змогу познайомитись із життям Західної України та її культурними й історичними пам'ятками.

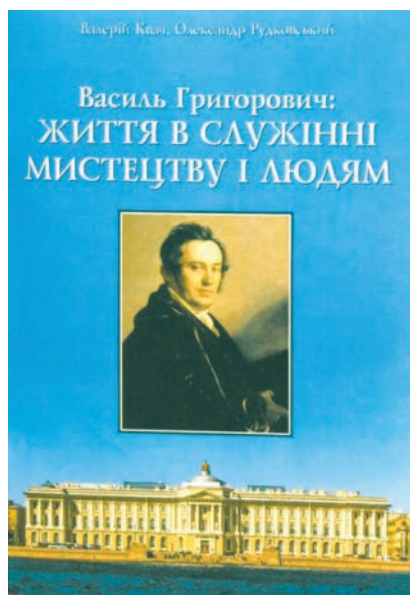

Валерій Квач та Богдан Дубецький.
м. Пирятин 2000-ті роки

Знані в нашому місті краєзнавці Григорій Остапович Бажан, Михайло Васильович Мельниченко, Василь Степанович Миленко залучили Валерія Квача до роботи з підготовки до друку ряду краєзнавчих видань. Як член редакційної колегії В. Квач доклав багато зусиль для видання зібраних ними матеріалів. Так побачили світ книжки: «Пирогова Левада», третій збірник серії про знатних людей краю «Ім крила дала Пирятинщина», «Т. Шевченко і пирятинці». Співпраця з цими талановитими журналістами-

краєзнавцями підштовхнула його до більш глибокого вивчення історії рідного краю. Так з'явилась на світ низка його публікацій під назвою «Літописна Пирятинщина», яка хронологічно охопила історію краю від часі Київської Русі до наших днів. Найбільш вагомим його внеском в історію рідного краю стала публікація «Історичного календаря Пирятинщини», в який увійшло майже 1500 дат, більше 400 імен мешканців краю, пов'язаних з тими чи іншими подіями, та 500 унікальних світлин.

Заглиблення в тему про зв'язки Тараса Шевченка з приудайським краєм і пирятинцями реалізувалось у статті про конференц-секретаря Петербурзької академії мистецтв Василя Григоровича. Доопрацьована разом з автором цього нариса, вона була видана окремою книгою під назвою «Василь Григорович: життя в служінні мистецтву та людям» (м. Лубни: ТОВ «Інтер парк», 2021).

Обкладинка книги В. Квача та О. Рудківської «Василь Григорович: життя в служінні мистецтву та людям» (м. Лубни: ТОВ «Інтер парк», 2021)

Валерій Квач не байдужий до поетичного слова. Друкувався в районній газеті Кременеччини «Діалог», в Тернопільській обласній газеті «Вільне життя», в декількох поетичних альманахах Тернопільщини. Його вірші постійно з'являються на сторінках газети «Пирятинські вісті». Валерій Володимирович міг би вже видати декілька збірок своїх віршів, але не поспішає з цим, говорячи, що це не є самим головним у його житті.

Варто зауважити, що для В. Квача краєзнавство це не тільки вивчення місцевої історії на основі пошуку різних документів, запису свідчень очевидців, різних подій та публікацій цих матеріалів, а ще й практична дієва робота по збереженню місцевих пам'яток історії та наповненню суспільного простору новими об'єктами, в яких матеріалізується наша пам'ять про знакові події та видатних людей краю. Свою позицію в цьому питанні він чітко сформулював однією короткою фразою: «Культура пам'яті повинна бути дієвою».

В. Квач на презентації творчого доробку поетеси Ольги Гурби. м. Пирятин 2023 р.

Завдячуючи, в першу чергу, організаційним зусиллям В. Квача на теренах Пирятинської громади було встановлено 14 меморіальних дошок видатним землякам – історику-етнографу Хведору Вовку, члену Кирило-Мефодієвського братства Георгію Андрузькому, родині

друзів Тараса Шевченка – Мокрицьким, особно Аполлону Мокрицькому та Василю Григоровичу, які сприяли викупу Т. Шевченка з неволі, письменнику Євгену Гребінці та ряду почесних громадян Пирятина, в т.ч. і корифеям місцевого краєзнавчого руху: Григорію Остаповичу Бажану, Анатолію Андрійовичу Святогору та Михайлу Васильовичу Мельниченку.

В. Квач під час відкриття меморіальної дошки письменнику Є. Гребінці. м. Пирятин. Лютий 2021 р.

Разом із друзями В. Квач відновив на єврейському та православному цвинтарях м. Пирятин ряд могил XIX – початку XX ст. і не один рік опікується ними. В 2012 році до 70-річчя вшанування пам'яті жертв масових розстрілів нацистськими загарбниками місцевих євреїв, ромів меморіальний комплекс у Пироговій Леваді було доповнено встановленням на місцях поховань гранітних стел із відповідними написами. Це стало можливим завдяки тісній співпраці з громадськими організаціями євреїв та ромів, яку налагодив Валерій Володимирович як начальник відділу внутрішньої політики Пирятинської районної державної адміністрації. В подальшому єврейські міжнародні організації включили цей меморіальний комплекс в одну зі своїх програм по збереженню історичних пам'яток, пов'язаних із проживанням євреїв в Україні, і встановили в 2019 році на могилі розстріляних євреїв пам'ятник на українській та єврейських мовах.

Нині Валерій Квач прагне реалізувати ідею створення меморіального комплексу під відкритим небом, присвяченому перебуванню Тараса Шевченка у Пирятині. В цьому напрямку робляться вже певні кроки, і немає сумніву в тому, що цей задум буде втілено в життя. Під час відзначення в колі друзів свого 70-річчя, він зауважив: «.. стоячи на плечах прожитих років, маю змогу чіткіше бачити, як треба вибудовувати своє майбутнє. Все зроблене нами тільки розширює простір нашої дослідницької і практичної роботи, і це мене радує та надихає». Тож, вітаючи шанованого ювіляра, бажаємо йому – бадьорості духу, натхнення, невтомності і пишних урожаїв на краєзнавчій ниві.